

COAUTORATUL IMPROPRIU ÎN MODALITATEA „INTENȚIE – LIPSĂ DE VINOVĂȚIE”: O ABORDARE DIN PERSPECTIVA LEGII PENALE A REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie STATI,
doctor în drept, profesor universitar,
Departamentul Drept penal,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID:0000-0003-1371-4961

Summary. *The notion of “improper co-authorship” is not known to the criminal law of the Republic of Moldova. This notion is part of a broader notion – “improper participation” – which is used in Romanian criminal law. The last notion is based on the theory of improper participation, which was developed by Romanian doctrinaires. The theory of improper participation is characterized by the fact that some participants act intentionally, while others act by imprudence or without guilt. The arguments presented in this investigation confirm that, in the context of the criminal law of the Republic of Moldova, the theory of improper participation is complementary to the theory of the mediated author. Improper co-authorship in the manner “intent – lack of guilt” is found in the aggravating circumstance of “two or more persons”, recorded in the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, if the act, provided by criminal law, is committed by two direct perpetrators – one of whom is criminally liable and the other is not.*

Keywords: *improper co-authorship, improper participation, mediated author; intent; imprudence, lack of guilt.*

Acest studiu îl voi începe cu anumite clarificări de ordin conceptual. Noțiunea „coautorat impropriu” nu este cunoscută dreptului penal al Republicii Moldova. Această noțiune este parte a unei noțiuni mai largi – „participația improprie” – care este folosită în legea penală română.

La baza ultimei noțiuni este pusă teoria participației improprii, care a fost elaborată de către doctrinarii români, printre care s-a distins V.

Dongoroz.¹ Este interesant că inițial acest autor a avut o altă poziție. Astfel, într-o lucrare a sa din 1936, V. Dongoroz menționa că activitatea participanților trebuie raportată la existența unei infracțiuni [1, p.488]. După 30 de ani, într-o altă lucrare, același autor susținea deja că activitatea participanților trebuie raportată la existența unei fapte prevăzute de legea penală [2, p.209].

Cu privire la teoria participației improprie, D. Moroșan relatează: „Teoria a fost inaplicabilă în momentul în care a fost concepută, dat fiind că [...] participația se raporta la infracțiune” [3]. Se are în vedere perioada aplicării Codului penal al României din 17.03.1936. De exemplu, în alin. 1 art. 120 al acestui cod se menționa: „Este instigator acela care, cu intențiune, determină pe altul la comiterea unei *crime sau delict* (evid. ns.)” [4]. În acest cod participația improprie nu era reglementată. Ea a început să fie reglementată în Codul penal al României din 21.06.1968. În art. 23 din acest cod se menționa: „Participanți sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei *fapte prevăzute de legea penală* (evid. ns.) în calitate de autori, instigatori sau complici”[5]. În Codul penal al României din 21.06.1968 se remarcă și art. 31 „Participația improprie”. Totuși, trebuie de menționat că acest articol reglementa doar instigarea improprie și complicitatea improprie, nu și autoratul impropriu.

Teoria participației improprie a fost preluată și dezvoltată în Codul penal al României din 17.07.2009. În acest articol ne atrage atenția, în primul rând, art. 46 „Autorul și coautorii”: „(1) Autor este persoana care săvârșește în mod nemijlocit o *faptă prevăzută de legea penală* (evid. ns.). (2) Coautori sunt persoanele care săvârșesc nemijlocit aceeași *faptă prevăzută de legea penală* (evid. ns.)” [6]. Asemănător cu art. 31 din Codul penal al României din 21.06.1968 este art. 52 „Participația improprie” din Codul penal al României din 17.07.2009: „(1) Săvârșirea nemijlocită, cu intenție, de către o persoană a unei fapte prevăzute de legea penală la care, din culpă sau fără vinovăție, contribuie cu acte de executare o altă persoană se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție. (2) Determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenție, la săvârșirea din culpă de către o altă persoană a unei fapte prevăzute de legea penală se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție. (3) Determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenție, la săvârșirea unei fapte prevăzute de

---

¹ Aproximativ în aceeași perioadă, o concepție asemănătoare a fost propusă de către penalistul german W. Sauer. În opinia acestuia, „autorul mediat este mai apropiat de instigator sau de complice, decât de autorul imediat. Instituția autorului mediat este străină dreptului penal, iar locul acesteia trebuie să-i revină participației” *

* Sauer W. Allgemeine Strafrechtslehre. Berlin: De Gruyter, 1955, p. 213. 290 p.

legea penală, de către o persoană care comite acea faptă fără vinovăție, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune. (4) Dispozițiile art. 50 și art. 51 se aplică în mod corespunzător” [6].¹

M.-I. Mărculescu-Michinici propune următoarea definiție a noțiunii „participație improprie”: „Denumită și participație imperfectă (atipică)², instituția participației improprie își găsește reglementare expresă potrivit dispozițiilor art. 52 Cod penal, desemnând acea formă a pluralității ocazionale care există ori de câte ori o faptă prevăzută de legea penală (nejustificată) a fost săvârșită de un număr superior de persoane în raport cu cel cerut de lege, persoane care cooperează din punct de vedere obiectiv la comiterea acesteia (voința comună), însă nu lucrează de pe aceeași poziție psihică, nu au aceeași atitudine psihică (element subiectiv eterogen, persoanele implicate în săvârșirea faptei, fie nu lucrează cu aceeași formă de vinovăție – unii cu intenție, alții din culpă, fie doar unii lucrează cu vinovăție penală sub forma intenției, iar alții fără vinovăție)” [7].

Astfel, dacă teoria participației proprii se caracterizează prin aceea că toți participanții acționează cu intenție, atunci teoria participației improprie se caracterizează prin aceea că unii participanți acționează cu intenție, în timp ce alții acționează din culpă (imprudență) sau fără vinovăție. Este reușită în această privință opinia lui I. Ionescu, care afirmă că participația proprie implică poziția psihică omogenă a tuturor participanților, în timp ce participația improprie presupune poziția psihică eterogenă a participanților [8, p. 454]. Poziția psihică eterogenă a participanților face ca pentru unii dintre participanți fapta săvârșită să fie intenționată, iar pentru alții fapta săvârșită să fie culpoasă (imprudență) ori chiar lipsită de vinovăție.

---

¹ Această concepție din legea penală română amintește într-o măsură oarecare de concepția din legea penală slovacă și din Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961. Astfel, alin. (1) § 19 din Codul penal al Republicii Slovace prevede: „Autorul infracțiunii este persoana care săvârșește nemijlocit o infracțiune”. * Alin. 3 art. 17 din Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961 prevede: „Executor se consideră persoana care a săvârșit nemijlocit infracțiunea”. ** Săvârșirea mijlocită a infracțiunii nu este reglementată de către legiuitorul slovac și nu a fost reglementată de legiuitorul moldovean din 1961. Totuși, folosirea în alin. (1) § 19 din Codul penal al Republicii Slovace și în alin. 3 art. 17 din Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961 a cuvântului „infracțiune” (și nu a sintagmei „fapta prevăzută de legea penală”) provoacă îndoieli în privința implementării teoriei participației improprie în legea penală slovacă și în Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961.

* Codul penal al Republicii Slovace. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalSlovacia-RO.html

** Codul penal Republicii Moldova din 24.03.1961. În: Вештиле Советулуй Сунрем ал PCCM, 1961, nr. 10.

² Participația improprie mai este denumită în literatura de specialitate „participație mixtă” sau „cvasiparticipație”. *

* Sâmbrian T. Termeni juridici vechi și noi din domeniul științelor penale neincluși în dicționare ale limbii române. În: Revista de Științe Juridice, 2015, nr. 2, p. 73-105.

Am menționat *supra* că noțiunea „coautorat impropriu” este parte a noțiunii „participația impropriu”. Coautoratul impropriu este reglementat în alin. (1) art. 52 din Codul penal al României din 17.07.2009. Acest alineat prevede două teze alternative: 1) săvârșirea nemijlocită, cu intenție, de către o persoană a unei fapte prevăzute de legea penală la care, *din culpă*, contribuie cu acte de executare o altă persoană; 2) săvârșirea nemijlocită, cu intenție, de către o persoană a unei fapte prevăzute de legea penală la care, *fără vinovăție*, contribuie cu acte de executare o altă persoană.¹

Astfel, în prima dintre aceste teze, este consacrată modalitatea normativă „intenție – culpă” a coautoratului impropriu. În cea de-a doua teză este consacrată modalitatea normativă „intenție – lipsă de vinovăție” a coautoratului impropriu. Obiectul studiului de față îl reprezintă ultima dintre aceste modalități.

Cu privire la înțelesul sintagmei „lipsă de vinovăție” în contextul examinat, precizez că, în doctrina penală română, este promovată o interpretare largă. Astfel, D. Herinean opinează: „Deși denumirea ar putea crea anumite confuzii raportat la definiția infracțiunii (fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, antijuridică și imputabilă), această modalitate (adică modalitatea normativă „intenție – lipsă de vinovăție” – *n.a.*) se referă la situațiile în care sunt incidente cauzele de imputabilitate care conduc la înlăturarea vinovăției persoanei (minoritatea, intoxicația, constrângerea fizică, constrângerea morală, eroarea, cazul fortuit), evident, în cazurile în care sunt îndeplinite condițiile impuse de lege” [9]. În aceeași cheie, M.-I. Mărculescu-Michinici afirmă: „Participația impropriu în modalitatea normativă de care ne ocupăm – intenție – lipsă de vinovăție penală – se va reține atât atunci când, în sarcina executantului, se va constata că lipsește direct vinovăția, în accepțiunea de element subiectiv al conținutului constitutiv al infracțiunii, nefiind afectată existența faptei săvârșite – faptă prevăzută de legea penală (nucleu al participației penale), precum și atunci când lipsa vinovăției este implicit atrasă ca urmare a inexistenței imputabilității, în prezența unei cauze generale/speciale de neimputabilitate”[7].

Așadar, în contextul modalității normative „intenție – lipsă de vinovăție”, lipsa de vinovăție presupune fie lipsa vinovăției propriu-zise ca trăsătură esențială a infracțiunii, fie prezența unor cauze de neimputabilitate care sunt prevăzute la art. 24-31 din Codul penal al României din 17.07.2009. În Codul penal al Republicii Moldova, acestor cauze le corespund într-o măsură anumită cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, stabilite în art. 36-40¹ CP RM.

---

¹ Bineînțeles, autorul, care acționează fără vinovăție, nu este pasibil de răspundere penală.

După ce am aflat înțelesul noțiunii „coautorat impropriu în modalitatea „intenție – lipsă de vinovăție”, să vedem dacă această noțiune se regăsește în vreun fel în Codul penal al Republicii Moldova.

În expunerea de motive la Codul penal al României din 17.07.2009, găsim următoarea formulare: „Au fost, în egală măsură, păstrate o serie de instituții specifice legislației penale române, unele introduse prin Codul penal în vigoare, care și-au dovedit funcționalitatea (spre exemplu, a fost menținută participația improprie, deși majoritatea legislațiilor operează în aceste ipoteze cu instituția autorului mediat) [...]” [10]. Este interesant că, într-o lucrare a unor autori belgieni, instituția participației improprie din legea penală română este privită ca o expresie a teoriei autorului mediat [11, p.249]. Totuși, în realitate, lucrurile stau altfel.

În Codul penal al Republicii Moldova, teoria participației proprii este aplicată alături de teoria autorului mediat. Ultima teorie mai este denumită „teoria autorului de la distanță” sau „teoria autorului de mână lungă (*longa manus*)”.

Teoria participației proprii este consacrată în art. 41 CP RM: „Se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate”. În acest articol, sintagma „infracțiuni intenționate” denotă că participația este posibilă doar în cazul infracțiunilor intenționate. În același articol, sintagma „cooperarea cu intenție” sugerează că participația nu poate presupune cooperarea din imprudență sau, cu atât mai mult, cooperarea fără vinovăție.

Cât privește teoria autorului mediat, aceasta este transpusă în teza a doua din alin. (2) art. 42 CP RM: „Se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul cod (evid. ns.)”¹. Potrivit acestei teorii, calitatea de instigator a persoanei, care comite infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală, este intervertită în cea de autor al infracțiunii. Persoana, care nu este pasibilă de răspundere penală, nu este considerată participant la infracțiune, în general, și coautor al infracțiunii, în special. Așadar, în conformitate cu teoria autorului mediat, participant la infracțiune este considerat autorul mediat, nu și autorul imediat; pentru a fi participant este necesar să iei parte la săvârșirea unei infracțiuni.

P. Dungan oferă explicații privind cauzele apariției teoriei autorului mediat: „În doctrina germană, teoria autorului mediat a apărut din

---

¹ În teza evidențiată, este pasibil de răspundere doar autorul mijlocit (mediat).

necesitatea de a se tempera excesele concepției accesorieității¹ extreme a participației care impunea dependența răspunderii penale a participanților de existența unui autor”[12]. La rândul lor, S. Copețchi și I. Hadîrcă opinează: „Instituția autoratului mediat este consecința includerii de către legiuitor în legea penală a prevederii, potrivit căreia participații la infracțiune trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii.² Tocmai din aceste motive, pentru infracțiunea săvârșită de persoana care nu este pasibilă răspunderii penale din cauza vârstei, iresponsabilității etc., va răspunde persoana care a instigat sau a organizat săvârșirea infracțiunii prin intermediul primei”[13].

Teoria autorului mediat a fost recepționată de către legiuitorul moldovean de la legiuitorul rus. În acest plan, alin. 2 art. 33 din Codul penal al Federației Ruse prevede: „Autor este persoana care a săvârșit în mod nemijlocit infracțiunea sau care a participat nemijlocit la săvârșirea acesteia împreună cu alte persoane (coautori), *precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul altor persoane care nu sunt supuse răspunderii penale din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul Cod* (evid. ns.)”[14].

Teoria autorului mediat este criticată de promotorii teoriei participației impropriei. De exemplu, F. Streteanu și D. Nițu menționează: „Această teorie a fost denumită teoria autorului mediat. Ea nu a fost împartășită deoarece s-a apreciat că lipsa vinovăției executantului acțiunii nu poate duce la modificarea naturii activității instigatorului sau complicelui, care nu se poate converti în act de executare” [15, p.253]. La rândul lor, L. Săuleanu și S. Rădulețu exprimă următoarea părere: „Această teorie a autorului mediat este neștiințifică, deoarece îl consideră pe cel care a săvârșit fapta drept un simplu instrument al „autorului mediat”, iar în practică generează unele rezultate care nu pot fi acceptate”[16, p.176]. Opinii similare au fost exprimate în doctrina penală rusă [17;18, p.7]. Pe această cale se sugerează că celui care acționează fără vinovăție i se păstrează calitatea de participant la infracțiune, în general, și coautor al infracțiunii, în special. Așadar, în conformitate cu teoria participației impropriei, calitatea de participant la infracțiune o poate avea atât persoana pasibilă de răspundere

---

¹ Esența concepției de accesorieitate a participației constă în caracterul dependent al răspunderii participanților secundari la infracțiune de răspunderea participantului principal la infracțiune (i.e. răspunderea organizatorului, a instigatorului sau a complicelui este pusă în dependență de răspunderea autorului). Astfel, dacă autorul nu este pasibil de răspundere penală, atunci nici organizatorul, instigatorul sau complicele nu pot fi trași la răspundere. Dacă autorul este pasibil de răspundere penală, atunci contribuția organizatorului, a instigatorului sau a complicelui este calificată în baza aceluși articol potrivit căruia este calificată fapta autorului.

² Se are în vedere prevederea de la alin. (6) art. 42 CP RM: „Participanții trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii”.

penală, cât și persoana care nu este pasibilă de răspundere penală; pentru a fi participant este suficient să iei parte la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

Din cele relatate până acum se poate conchide că *deosebirea de esență dintre teoria participației improprii și teoria autorului mediat constă în următoarele: prima dintre aceste teorii se raportează la fapta prevăzută de legea penală, iar cea de-a doua teorie se raportează la infracțiune.*

Trebuie să precizez că teoria autorului mediat a avut și are adepți în doctrina penală română. Spre exemplu, F. Cristea susține: „Suntem de părere că teoria autorului mediat prezintă mult mai puține inconveniente decât participația improprie, reglementată actualmente în cuprinsul art. 31 C. pen. român (se are în vedere Codul penal al României din 21.06.1968 – *n.a.*). În aceste condiții, o viitoare modificare legislativă se impune *per se*, reglementarea corespondentă din dreptul german, spaniol sau italian fiind modele demne de urmat” [19]. I. Ionescu a exprimat următorul punct de vedere: „În alte legislații (germană, spaniolă, austriacă), cel care determină un incapabil la săvârșirea unei infracțiuni este considerat autor mediat al infracțiunii. În doctrina noastră (se are în vedere doctrina română – *n.a.*) s-a criticat această soluție, considerându-se că ar conduce la concluzii absurde în cazul infracțiunilor proprii și al infracțiunilor cu autor unic (*in persona propria*) [2, p.238]. Obiecția nu este întemeiată, deoarece chiar în cadrul teoriei autorului mediat se recunoaște că această construcție nu funcționează în cazul infracțiunilor proprii sau al celor cu autor unic” [8, p.455]. V. Papadopol a menționat: „Nu poate fi autor iresponsabilul care nu reprezintă nimic din punct de vedere al răspunderii penale, această calitate trebuind să fie recunoscută pseudoinstigatorului sau pseudocomplicelui care l-a antrenat în acțiunea respectivă, servindu-se de el ca de un instrument și realizând prin intermediul lui propria sa intenție delictuală. În situația în care cel ce a fost determinat (instigatul) să comită o faptă, este o persoană iresponsabilă, adică o persoană care nu răspunde penal, apare și mai evident faptul că această persoană nu a fost pentru instigator decât un mijloc similar instrumentului” [20]. La rândul său, G. Antoniu a afirmat: „Atunci când o persoană săvârșește o faptă fără intenție, din culpă ori fără vinovăție, ca urmare a unei acțiuni de determinare executată de o persoană cu intenție, cel care a executat în mod nemijlocit fapta trebuie considerat autor imediat. Și ca urmare a circumstanțelor, el să fie nepedepsibil, iar cel care l-a instigat cu intenție să fie considerat autor mediat, pedepsibil” [21]. Aceluiași autor îi aparțin următoarele cuvinte: „Noul cod penal (se are în vedere Codul penal al României din 17.07.2009 – *n.a.*) întocmai ca și legea penală în vigoare

continuă să se situeze pe poziția profund discutabilă după care actele de participație trebuie raportate la fapta prevăzută de legea penală și nu la infracțiune, soluție care singularizează legea noastră penală în raport cu celelalte legislații. Chiar dacă în cazuri izolate instigatorul și complicele pot să fie trași la răspundere și dacă autorul comite fapta fără vinovăție sau din culpă (participație improprie), aceasta nu exclude faptul că, de regulă, participanții (instigatorul, complicele), acționează prin autor care săvârșește nemijlocit infracțiunea, adică o faptă prevăzută de legea penală comisă cu intenție. Soluția noului cod penal având caracter de excepție; ca atare instituția participației nu poate fi de definită în acest mod, ci prin referire la regulile generale (*de eo quod plerumque fit*, despre ceea ce se petrece mai frecvent), adică prin referire la infracțiune” [22]. C. Duvac consemnează că G. Antoniu a propus „limitarea existenței participației impropriei numai la ipotezele când nu se poate opera cu figura juridică a autorului mediat (infracțiunile proprii și infracțiunile *in persona propria*), redefinindu-se noțiunea de autor, care să includă și pe aceea a autorului mediat”[23, p.79].

După ce am văzut care sunt avantajele și dezavantajele teoriei participației impropriei și ale teoriei autorului mediat, este util să punctăm asemănările de esență dintre cele două teorii.

Astfel, ambele teorii implică recurgerea la procedeu tehnico-legislativ al ficțiunii.¹ În această ordine de idei, D. Moroșan afirmă: „Fără a intra în detalii, teoria (se are în vedere teoria autorului mediat – *n.a.*) recurge la o ficțiune în raport de poziția celui care participă și îl transformă pe acesta în autorul faptei pentru a putea justifica tragerea acestuia la răspundere penală. Cea de-a doua teorie (se are în vedere teoria participației impropriei – *n.a.*), actualmente consacrată legislativ – prin raportarea participației la fapta prevăzută de legea penală, a pornit de la premisa că autorul infracțiunii rămâne autorul acesteia, indiferent dacă va răspunde ori nu penal. Astfel, conform acestei teorii s-ar reține participarea complicei și a instigatorului indiferent dacă autorul răspunde sau nu penal. În raport de aceasta se realizează o alta ficțiune cu privire la poziția executantului” [3].

O altă asemănare de esență este că ambele teorii se referă la forme de conlucrare a unor persoane pasibile de răspundere penală cu persoane

---

¹ Despre acest procedeu ne vorbește V.D. Zlătescu, „pentru că ficțiunea afirmă drept reale lucruri care nu există, neagă lucruri existente, asimilează lucruri sau situații care nu sunt identice, consideră existente unele lucruri care nu există încă sau, dimpotrivă, consideră inexistente lucruri sau situații care continuă să-și producă efectele”.*

* Zlătescu V.D. Introducere în legistica formală (tehnica legislativă). București: Oscar Print, 1996, p. 138. 161 p.

care nu sunt pasibile de răspundere penală. În această privință, este relevantă următoarea constatare din Decizia Curții Constituționale a României nr. 829 din 16.11.2006 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 31 alin. 2 din Codul penal: „Împrejurarea că, în cazul participației impropriei [...] autorul faptei a acționat fără vinovăție, este o cauză personală a acestuia, care nu schimbă caracterul faptei săvârșite, aceasta rămânând o faptă prevăzută de legea penală, și nu înlătură vinovăția celorlalți participanți, care au acționat cu intenție” [24]. Nici în cazul autoratului mediat, lipsa de vinovăție a autorului nemijlocit nu înlătură vinovăția autorului mijlocit. Conlucrarea celor doi autori este cu puțință chiar dacă numai unul dintre ei este pasibil de răspundere penală.

Cele două asemănări menționate mai sus reprezintă un argument în susținerea ideii că teoria participației impropriei poate și trebuie să fie aplicată atunci când nu este funcțională teoria autorului mediat.

Am afirmat despre această posibilitate încă în 2008: „Teoria participației impropriei este aplicabilă în unele ipoteze de calificare. În acele ipoteze, în care aplicarea teoriei autorului mediat ar putea duce la absurdități și paradoxuri juridice. Chiar dacă nu este consacrată expres în Codul penal al Republicii Moldova (așa cum este consacrată, de exemplu, în art. 31 al Codului penal român în vigoare (se are în vedere Codul penal al României din 21.06.1968 – *n.a.*)), teoria participației impropriei se aplică unor cazuri din realitatea juridică autohtonă. Prin analogie, putem specifica că, expres, în Codul penal al Republicii Moldova, nu este consacrată nici teoria autorului fictiv. Dar aceasta nu înseamnă că ea nu este funcțională în raport cu cazurile practice din realitatea juridică a Republicii Moldova. Și aceasta nu înseamnă că teoria dată (la fel ca și teoria participației impropriei) este *a priori* în contradicție cu principiul legalității” [25].

Vulnerabilitatea caracterului universal al teoriei autorului mediat și, în același timp, viabilitatea incidenței (în unele cazuri) a teoriei participației impropriei, sunt relevabile în ipoteza reliefată de V.-C. Ștefan: „ipoteza infracțiunilor în conținutul cărora se cere ca subiectul activ să îndeplinească o anumită calitate, pe care autorul mediat nu o are, pe când, la persoana autorului imediat, aceasta există” [26]. La aceeași ipoteză se referă C. Mitrache: „Această teorie a autorului mediat are și inconveniente în cazul instigării la o infracțiune care presupune un subiect calificat (rudă, soț) și care ar săvârși fapta fără vinovăție (spre ex.: instigarea unui iresponsabil să comită un incest și dacă incestul s-a săvârșit, ar urma să fie considerat autor mediat instigatorul care nu se află în raporturi de rudenie cu persoanele respective)” [27, p.252]. La inconveniente asemănătoare m-am referit într-o lucrare publicată în 2008: „De exemplu, dacă o persoană de

sex feminin determină o altă persoană, care este de sex masculin, însă nu a atins vârsta de 14 ani, să săvârșească prin constrângere fizică raportul sexual, primei persoane nu-i va putea fi imputată agravanta „de două sau mai multe persoane” (lit. c) alin. (2) art. 171 C. pen. RM). Având aceeași apartenență sexuală cu victima, ea nu poate fi considerată autor mijlocit (mediat) al violului. În acest caz, este inaplicabilă teoria autorului mediat. În caz contrar, am fi în prezența situației când autorul violului și victima violului ar avea aceeași apartenență sexuală. Cu alte cuvinte, s-ar dezindividualiza esența infracțiunii de viol în raport cu esența infracțiunii prevăzute la art. 172 C. pen. RM. Această aplicare a legii penale prin analogie ar reprezenta o grosolană încălcare a principiului legalității. Tocmai de aceea, în ipoteza analizată, apelăm la teoria participației improprie: persoana de sex feminin instigă la săvârșirea violului; deci, nu săvârșește mijlocit (mediat) violul, ci contribuie la săvârșirea acestuia. Bineînțeles, o asemenea soluție este validă nu doar în cazul infracțiunii de viol. Ea este validă în cazul tuturor infracțiunilor care presupun o conexiune specială dintre subiectul infracțiunii și victima infracțiunii” [25].

Prin aceasta doresc să subliniez că nici teoria participației improprie, nici teoria autorului mediat nu sunt lipsite de vulnerabilități. Niciuna dintre aceste teorii nu este universală. De aceea, contestarea uneia dintre aceste teorii de către promotorii celeilalte teorii nu-și are rostul. Cele două teorii ar trebui privite nu de pe poziții antagoniste, ci ca fiind complementare, deci completându-se una pe cealaltă. Nu pot să nu fiu de acord în acest sens cu V.-C. Ștefan, care postulează: „În finalul acestui examen legat de teoria autorului mediat, conchidem că aceasta [...] nu ar trebui respinsă. Totodată, [...] ea nu exclude participația penală improprie, de aceea, reglementarea autorului mediat alături de participația penală improprie nu este incompatibilă [...]” [26].

Din textul Codului penal al Republicii Moldova nu rezultă că teoria participației improprie și teoria autorului mediat nu ar fi compatibile. Aceasta chiar dacă în Codul penal al Republicii Moldova lipsește o dispoziție de genul celei de la lit. (d) art. 20 „Autorii” din Codul penal al Republicii Cipriote: „La săvârșirea unei fapte penale, se va considera că a participat fiecare dintre următoarele persoane și vor fi considerate vinovate de aceasta și pot fi urmărite penal, după cum urmează: [...] cei care sfătuiesc sau instigă o altă persoană să comită o faptă penală. În a patra situație (se are în vedere situația care se referă la cei care sfătuiesc sau instigă o altă persoană să comită o faptă penală – *n.a.*), *făptuitorul poate fi urmărit fie ca autor al unei fapte penale, fie pentru acordarea de ajutor sau pentru instigare la comiterea unei infracțiuni* (evid. ns.)” [28].

Așadar, în acord cu această dispoziție, făptuitorul este urmărit fie 1) ca autor al unei fapte penale, dacă este funcțională teoria autorului mediat, fie 2) pentru acordarea de ajutor sau pentru instigare la comiterea unei infracțiuni, dacă este funcțională teoria participației improprii.

În textul Codului penal al Republicii Moldova deja există o dovadă a faptului că teoria participației improprii este compatibilă cu teoria autorului mediat. Mă refer la prezența în aproximativ 80 de articole din partea specială a Codului penal a circumstanței agravante „de două sau mai multe persoane”. Într-o lucrare publicată în 2005 (la care am fost coautor), pentru prima dată s-a afirmat că agravanta analizată se atestă în următoarele trei ipoteze:

- 1) săvârșirea faptei în coautorat;
- 2) săvârșirea faptei de către o persoană care este pasibilă de răspundere penală, în comun cu o persoană care nu este pasibilă de răspundere penală;
- 3) săvârșirea faptei de către o persoană care este pasibilă de răspundere penală, prin intermediul unei persoane care nu este pasibilă de răspundere penală [29, p.64,252];

(Argumente consistente în sprijinul unei asemenea afirmații le-am prezentat într-o lucrare publicată în 2008, la care deja m-am referit [25]).

Teoria participației proprii funcționează în prima ipoteză. Teoria autorului mediat funcționează în cea de-a treia ipoteză, care presupune un grad de pericol social mai sporit al faptei în comparație cu cel al primelor două ipoteze.

Însă, un interes mai mare îl prezintă cea de-a doua ipoteză. Consider că această ipoteză este inspirată de teoria participației improprii. Care este argumentul în susținerea acestei aserțiuni?

Acest argument rezultă din compararea celor două teze prevăzute în alin. (2) art. 42 CP RM. Prima teză presupune *săvârșirea nemijlocită a unei fapte prevăzute de legea penală*. Cea de-a doua teză presupune *săvârșirea mijlocită a unei infracțiuni*. Această diferență de exprimare a legiuitorului nu poate fi întâmplătoare. Nu poate fi o întâmplare că, în prima teză sus-menționată, legiuitorul moldovean a deviat de la matricea conceptuală stabilită în alin. 2 art. 33 CP FR,¹ în care se menționează despre *săvârșirea nemijlocită a unei infracțiuni*.

Folosirea de către legiuitorul moldovean în prima teză a sintagmei „faptă prevăzută de legea penală” sugerează că autorul nemijlocit ar putea

¹ Acest articol din legea penală rusă a constituit paradigma principală pentru elaborarea art. 42 CP RM.

să nu fie pasibil de răspundere penală. Un asemenea autor nemijlocit ia parte la săvârșirea anume a unei fapte prevăzute de legea penală, și nu a unei infracțiuni. Să nu uităm că teoria participației improprie se raportează la fapta prevăzută de legea penală, nu la infracțiune. Astfel, *cea de-a doua ipoteză, care se referă la agravanta „de două sau mai multe persoane”, presupune că săvârșirea faptei, prevăzute de legea penală, de către doi autori nemijlociți – dintre care unul este pasibil de răspundere penală, iar celălalt nu este – poate fi concepută doar în contextul coautoratului impropriu în modalitatea „intenție – lipsă de vinovăție”.*

În afară de aceasta, nu putem trece cu vederea că circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane” din legea penală autohtonă a avut ca model circumstanța agravantă „săvârșirea faptei de trei sau de mai multe persoane împreună” de la lit. a) art. 75 din Codul penal al României din 21.06.1968.¹ În Codul penal al României din 17.07.2009, sintagma „săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună” este folosită pentru caracterizarea agravantei consemnate în dispoziția de la lit. a) art. 77. Subliniez că formularea „săvârșirea faptei” este utilizată doar în această dispoziție. În cazul tuturor celorlalte agravante, specificate la lit. b)-h) art. 77 din Codul penal al României din 17.07.2009, se folosește formula „săvârșirea infracțiunii”. Nici acest detaliu nu poate fi întâmplător.

În partea specială a Codului penal al României din 17.07.2009, echivalentul agravantei de la lit. a) art. 77 este agravanta „fapta a fost săvârșită de două sau mai multe persoane împreună” (lit. f) alin. (2) art. 218 „Violul”, lit. f) alin. (2) art. 219 „Agresiunea sexuală”, art. 222¹ (care face referire la art. 220 „Actul sexual cu un minor”, art. 221 „Coruperea sexuală a minorilor” și art. 222 „Racolarea minorilor în scopuri sexuale”) și alin. (2) art. 433 „Agresiunea împotriva santinelei”). D.I. Lămășanu afirmă întemeiat că agravanta „fapta a fost săvârșită de două sau mai multe persoane împreună” din aceste norme ale părții speciale a Codului penal al României din 17.07.2009 se reține fără invocarea agravantei la lit. a) art. 77 din același cod, în virtutea principiului *specialia generalibus derogant* [30, p.196].

Diferența agravantei analizate din legea penală română față de agravanta „de două sau mai multe persoane” din legea penală autohtonă se exprimă doar în prezența / lipsa cuvântului „împreună”. În același timp, ceea ce este mai important, nu există nicio diferență în ceea ce privește poziția psihică a cofăptuitorilor. Astfel, referitor la agravanta analizată din legea penală română, A. Boroî menționează: „Se reține această

¹ În Codul penal al României din 17.07.2009, sintagma „săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună” este folosită pentru caracterizarea agravantei consemnate la lit. a) art. 77.

circumstanță dacă sunt prezente la locul faptei cel puțin trei persoane din care cel puțin una trebuie să răspundă penal” [31, p.467]. Și mai explicit este V. Păvăleanu: „Această agravantă este realizată indiferent dacă toți participanții au acționat cu vinovăție sau numai unii cu vinovăție, iar alții fără vinovăție. [...] Participația poate fi proprie sau improprie [...]” [32, p.417,418]. În același făgaș, M. Ștefănoaia opinează: „În art. 77 lit. a) C. pen. (se are în vedere Codul penal al României din 17.07.2009 – *n.a.*) legiuitorul a utilizat noțiunea „persoane”, ceea ce înseamnă că nu este necesar ca toți cei trei sau mai mulți făptuitori să aibă și calitatea de infractori. Este de ajuns ca unul dintre făptuitori să aibă calitatea de infractor care a acționat cu intenție, ceilalți putând să nu aibă calitatea de infractori, datorită existenței vreunei cauze care exclude infracțiunea (minoritatea făptuitorului, eroarea de fapt, constrângerea etc.)” [33, p.247-248]. Nu avem niciun temei să nu validăm aceste opinii doctrinare în raport cu agravanta „de două sau mai multe persoane” din legea penală autohtonă. Împreună cu textul de la lit. a) art. 75 din Codul penal al României din 21.06.1968, legiuitorul moldovean a recepționat și încărcătura semantică a acestui text.

Nu trebuie să ne pună în gardă că agravanta „de două sau mai multe persoane” din legea penală autohtonă presupune o ficțiune juridică. Este adevărat că *a priori* în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova sunt descrise infracțiuni, nu fapte prevăzute de legea penală. Excepție constituie agravanta „de două sau mai multe persoane” din legea penală autohtonă. Însă, această excepție este opera legiuitorului, care, în alin. (2) art. 42 CP RM, a insistat să recurgă la sintagma „persoana care săvârșește în mod nemijlocit *fapta prevăzută de legea penală* (evid. ns.)”. Luând în considerare argumentul pe care l-am prezentat atunci când am analizat alin. (2) art. 42 CP RM, cea de-a doua ipoteză, care se referă la agravanta „de două sau mai multe persoane”, presupune săvârșirea de două sau mai multe persoane tocmai a unei fapte prevăzute de legea penală, nu a unei infracțiuni.¹

Consider că toate argumentele, pe care le-am prezentat în cadrul acestei investigații, confirmă că, în contextul legii penale a Republicii Moldova, teoria participației impropriei este complementară teoriei auto-rului mediat.

---

¹ Trebuie să precizez că, în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, atestăm prezența unei ficțiuni juridice similare. Astfel, în alin. (1) art. 208 CP RM, este folosită sintagma „instigarea lor (adică a minorilor – *n.a.*) la săvârșirea infracțiunilor”. În cazul, dat nu contează dacă minorii instigați au vârsta răspunderii penale sau nu. În ipoteza instigării minorilor care nu au vârsta răspunderii penale la săvârșirea infracțiunilor, suntem în prezența unei ficțiuni juridice. În realitate, în cazul analizat este vorba despre *determinarea* minorilor, care nu au vârsta răspunderii penale, la săvârșirea unor *fapte prevăzute de legea penală*.

Coautoratul impropriu în modalitatea „intenție – lipsă de vinovăție” se regăsește în agravanta „de două sau mai multe persoane”, consemnată în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, în cazul în care fapta, prevăzută de legea penală, este săvârșită de către doi autori nemijlociți – dintre care unul este pasibil de răspundere penală, iar celălalt nu este.

Referințe:

1. DONGOROZ, V. Drept penal. București: Socec & Co., 1939. 772 p.
2. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. I. București: Editura Academiei, 1969. 433 p.
3. MOROȘAN, D. Participația improprie. Aspecte generale, modalități, chestiuni problematice. În: Caiete de Drept Penal, 2015, nr. 1, p. 89-118.
4. Codul penal al României din 17.03.1936. În: Monitorul Oficial al României, 1936, nr. 65.
5. Codul penal al României din 21.06.1968. În: Buletinul Oficial, 1968, nr. 79-79 bis.
6. Codul penal al României din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510.
7. MĂRCULESCU-MICHINICI, M.-I. Unele considerații teoretice privind reglementarea instituției participației improprie în Codul penal român. În: Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași, Tomul LXII, Științe juridice, 2016, nr. II, p. 201-217.
8. MITRACHE, C., STĂNOIU, R., MOLNAR, I. et al. Noul Cod penal comentat. Vol. 1 / G. Antoniu (coord.). București: C.H. Beck, 2006. 600 p.
9. HERINEAN, D. Participația improprie. Analiza unor cazuri particulare. În: Penalmente Relevant, 2018, nr. 2, p. 65-77.
10. Expunerea de motive – Lege Codul penal. [Accesat: 15.05.2022] Disponibil: <https://www.senat.ro/legis/PDF%5C2009%5C09L260EM.pdf>
11. HENNAU, C., VERHAEGEN, J. Droit pénal général. Bruxelles: Bruylant, 1995. 560 p.
12. DUNGAN, P. Participația improprie. Concept și modalități de realizare. În: Revista de Drept Penal, 2000, nr. 3, p. 102-107.
13. COPEȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. Calificarea acțiunilor/inacțiunilor participanților la infracțiune. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 12, p. 35-44.

14. Уголовный кодекс Российской Федерации. [Accesat: 15.05.2022] Disponibil: <https://www.uk-rf.com>
15. STRETEANU, F., NIȚU, D. Drept penal – partea generală, vol. II. București: Universul Juridic, 2018. 700 p.
16. SĂULEANU, L., RĂDULEȚU, S. Dicționar de termeni și expresii juridice latine. București: C.H. Beck, 2011. 334 p.
17. АРУТЮНОВ, А. Проблемы ответственности соучастников преступления. În: Уголовное право, 2001, № 3, p. 3-6.
18. ЦВИРЕНКО, О.Л. Исполнитель преступления как вид соучастника по уголовному праву Российской Федерации / Под ред. И.Я. Козаченко. Нижневартовск: НГГУ, 2006. 183 p.
19. CRISTEA, F. Unele considerații teoretice și practice asupra teoriei autorului mediat. În: Caiete de Drept Penal, 2006, nr. 2, p. 120-128.
20. PAPADOPOUL, V. Participația improprie. În: Revista Română de Drept, 1971, nr. 3, p. 35-42.
21. ANTONIU, G. Autor mediat sau participația improprie. În: Revista de Drept Penal, 1995, nr. 2, p. 40-47.
22. ANTONIU, G. Unele observații critice asupra noului Cod penal. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, 2010, nr. 2, p. 7-18.
23. DUVAC, C. Drept penal român. Vol. I. Art. 1-52, 172-187. București: Hamangiu, 2021. 792 p.
24. Decizia Curții Constituționale a României nr. 829 din 16.11.2006 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 31 alin. 2 din Codul penal. În: Monitorul Oficial al României, 2007, nr. 27.
25. BRÎNZA, S., STATI, V. Săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 4, p. 2-17.
26. ȘTEFAN, V.-C. Participația penală improprie. În: Revista de Drept Penal, 2005, nr. 4, p. 66-69.
27. MITRACHE, C. Drept penal român. Partea generală. București: Șansa, 1999. 358 p.
28. Codul penal al Republicii Cipriote. [Accesat: 15.05.2022] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalCipru-RO.html
29. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. et al. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.

30. BRUTARU, V., DUVAC, C., IFRIM, I. et al. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 3: art. 188-256 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul juridic, 2015. 654 p.
31. BOROI, A. Drept penal. Partea generală: conform noului Cod penal. București: C.H. Beck, 2010. 540 p.
32. PĂVĂLEANU, V. Drept penal general: conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.
33. ȘTEFĂNOAIA, M. Drept penal: partea generală. Vol. 2. București: Universul Juridic, 2020. 360 p.